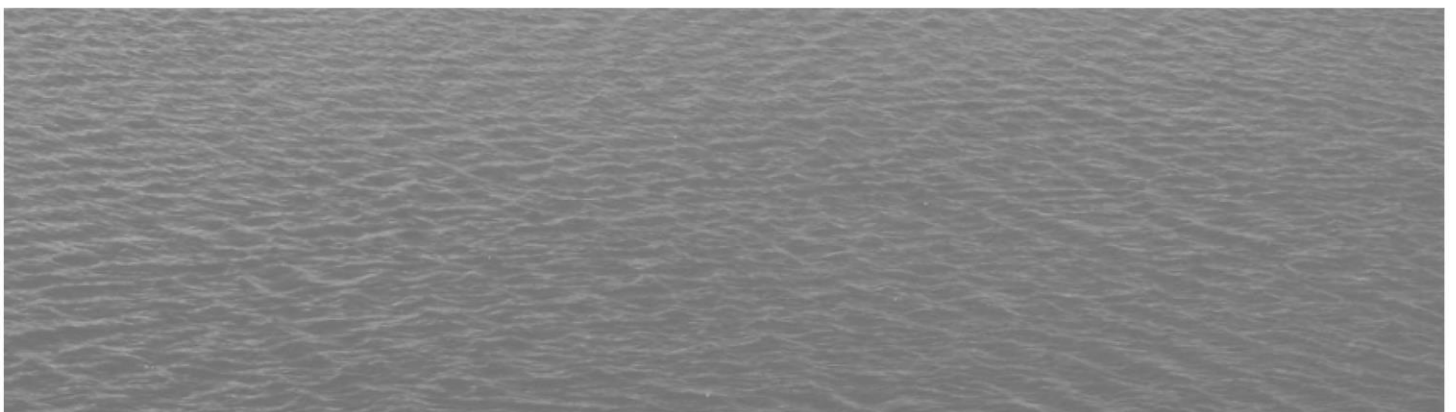

SVEITARFÉLAGIÐ HORNAFJÖRÐUR

Ferðamál

10.04.2018

Titill:	Sveitarfélagið Hornafjörður - Ferðamál
Verk nr.:	7708 SA121
Ráðgjafar	EFLA verkfræðistofa Elín Fjóra Þórarinsdóttir, Ásgeir Jónsson og Gísli Gíslason Eva Dís Þórðardóttir / Kamma Dögg Gísladóttir
Verkefnisstjóri:	Ásgeir Jónsson
Unnið fyrir:	Sveitarfélagið Hornafjörður
Forsíðumynd:	Jökulsárlón á Breiðamerkursandi.
Undirskrift verkefnisstjóra:	

EFNISYFIRLIT

1. INNGANGUR	2
Uppbygging	2
Samantekt niðurstöðu	2
2. FYRIRLIGGJANDI STEFNUMÖRKUN	3
3. GÖGN OG RANNSÓKNIR	5
4. NÁTTÚRUFAR	9
Staðhættir	9
Landslag og jarðfræði	10
Gróður og dýralíf	10
5. INNVÆÐIR OG FERÐAÞJÓNSTA	11
Gisti- og þjónustusvæði ferðamanna	11
Samgöngur og útivist	14
Gönguleiðir	16
Útivist og afþreying	18
6. TILLÖGUR / UMRÆÐUR	18
7. HEIMILDIR	22

MYNDASKRÁ

Mynd 1. Áætlaður fjöldi erlendra ferðamanna í Austur-Skaftafellssýslu eftir mánuðum. Heimild (Rögnvaldur Guðmundsson, 2016).	7
Mynd 2. Fjölgun erlendra ferðamanna eftir árum. Heimild (Rögnvaldur Guðmundsson, 2016).	8
Mynd 3. Fjölgun íbúa í sveitarfélaginu Hornafirði. Heimild (Hagstofa Íslands, heimasíða 2017).	8
Mynd 4. Mynd sem sýnir skiptingu milli svæða.	9
Mynd 6. Mýrar og Suðursveit - staðsetning gististaða og flokkun þeirra eftir fjölda gistirýma skv. upplýsingum frá Sveitarfélaginu Hornafirði. Jafnframt eru sýnd tjaldsvæði og afþreyingar- og ferðamannasvæði (AF) og verslun og þjónusta (VP) skv. gildandi aðalskipulagi.	13
Mynd 5. Lón og Nes - staðsetning gististaða og flokkun þeirra eftir fjölda gistirýma skv. upplýsingum frá Sveitarfélaginu Hornafirði. Jafnframt eru sýnd tjaldsvæði og afþreyingar- og ferðamannasvæði (AF) og verslun og þjónusta (VP) skv. gildandi aðalskipulagi.	13
Mynd 7. Örnefi - staðsetning gististaða og flokkun þeirra eftir fjölda gistirýma, skv. upplýsingum frá Sveitarfélaginu Hornafirði. Jafnframt eru sýnd tjaldsvæði og afþreyingar- og ferðamannasvæði (AF) og verslun og þjónusta (VP) skv. gildandi aðalskipulagi	14
Mynd 8. Umferð árið 2016. (Heimild Vegagerðin, 2016).	15
Mynd 9. Gönguleiðir á Mýrum. Kort: Hans Hansen.	16
Mynd 10. Gönguleiðin Breiðármörk. Kort: Snævarr Guðmundsson.	17

TÖFLUSKRÁ

Tafla 1. Gisting skv. HAUST í des. 2016.	12
--	----

1. INNGANGUR

Ferðaþjónusta er orðin ein af mikilvægustu atvinnugreinum þjóðarinnar og aflar meiri gjaldeyris-tekna en sjávarútvegur eða álframleiðsla (*Ferðamálstofa, 2016*). Heildarfjöldi erlendra ferðamanna á Íslandi var 1.289.140 árið 2015 (*Ferðamálstofa, 2015*) og árið 2016 voru þeir 1.792.201 talsins (*Ferðamálstofa, 2017c*). Greiningardeild Arion banka (*2016*) gerir ráð fyrir að heildarfjöldi ferðamanna verði um 2,2 milljónir árið 2017 og 2,5 milljónir árið 2018. Ferðamannatíminn er jafnframt að lengjast en árið 2016 komu 37,6% ferðamanna yfir sumarmánuðina þ.e. júní til ágúst samanborið við 49,5,2% árið 2010 (*Ferðamálstofa, 2017b*). Í nýjustu spám er gert ráð fyrir hóflegri vexti. Spáð er að árið 2018 verði ferðamenn um 2,4 milljónir og um 2,5 milljónum árið 2019 (*Greiningardeild Arion banka, 2017*).

Samhliða miklum vexti í fjölda ferðamanna hefur störfum í greininni einnig fjölgað til muna en rekja má ríflega eitt af hverjum þremur störfum sem skapast hafa í hagkerfinu frá 2010 til 2015 til ferðaþjónustu (*Greiningardeild Íslandsbanka, 2016*).

Í sveitarfélaginu Hornafirði er ferðaþjónusta orðin ein af undirstöðuatvinnugreinum í sveitarfélaginu en grundvöllur ferðaþjónustunnar er fjölbreytt og sérstök náttúrufegurð. Fjöldi ferðamanna hefur aukist mikið á síðustu árum eins og annars staðar á landinu og að sama skapi hefur þjónusta við ferðamenn aukist mikið í sveitarfélaginu. Víða er rekin fjölbreytt ferðaþjónusta og má þar nefna veitingasölu, gistiaðstöðu, jöklaferðir, ísklifur, gönguferðir, hjólaferðir, bátsferðir, fuglaskoðun, tjaldsvæði, söfn, handverkssölu og fleira. Þá er sundlaug og golfvöllur á Höfn. Margir fjölsóttir ferðamannastaðir eru í sveitarfélaginu og eru Jökulsárlón á Breiðamerkursandi og Skaftafell meðal fjölsóttustu ferðamannastaða landsins, en einnig má nefna Ingólfshöfða, Skálafellsjökul og Lónsöræfi.

Það er stefna sveitarfélagsins að efla uppbyggingu í tengslum við ferðaþjónustu, sem er einn megin vaxtarbroddur í atvinnumálum sveitarfélagsins. Samkvæmt gildandi aðalskipulagi fyrir Sveitarfélagið Hornafjörð 2012-2030 segir að „*Stefna aðalskipulagsins er að í sveitunum verði stundaður fjölbreyttur landbúnaður og ferðaþjónusta í auknum mæli. Sjálfbær nýting náttúruauðlinda skal höfð að leiðarljósi, áhersla er á að vernda ræktanlegt land og sérstæða náttúru svæðisins með það að markmiði að bæta lífskjör og lífsgæði íbúa. Stuðla skal að sjálfbærri þróun samfélags í sveitum sveitarfélagsins með auknum félagslegum og efnahagslegum ávinningi af vaxandi straumi ferðamanna sem sækja náttúruperlur svæðisins heim.*“

Uppbygging

Í þessari skýrslu er horft á málaflokkinn ferðamál út frá mörgum hliðum, bæði út frá umhverfi og ýmsum innviðum sveitarfélagsins. Gerð er grein fyrir stöðu mála í dag og helstu gögnum sem unnin hafa verið á sviði ferðamála. Bent verður á möguleika í uppbyggingu ferðaþjónustu auk þess sem gerðar eru tillögur um úrbætur og/eða breytingar á völdum svæðum. Haft er í huga að dreifa álagi um sveitarfélagið og bæta aðgengi að minna sóttum áfangastöðum samhliða því að tryggja að núverandi staðir ráði við það álag sem fyrir er.

Hér á eftir er fjallað um fyrirliggjandi stefnumörkun sem taka þarf tillit til við skipulag vegna ferðaþjónustu (kaflí 2), fjallað um ýmis gögn og rannsóknir er varða ferðaþjónustu í Sveitarfélaginu Hornafirði (kaflí 3). Fjallað er um staðhætti og náttúrufar svæðisins (kaflí 4), innviði og þjónustu við ferðamenn (kaflí 5) og stefnumörkun og tillögur/umræður eru í kafla 6.

Samantekt niðurstöðu

Helsta niðurstaða skýrslunnar er að mikil aukning er í ferðum gesta um sveitarfélagið enda eru fjölmargir áhugaverðir staðir innan sveitarfélags eins og m.a. er bent á í gildandi skipulagi. Síðustu

ár hefur orðið mikil aukning í ferðum yfir vetrartímann sem ætla má að bæti verulega rekstrar- umhverfi þjónustuaðila a.m.k. þeirra sem leggja áherslu á heilsársrekstur. Allnokkrir aðilar vinna að rannsóknum á komu ferðafólks auk þess sem Hagstofan heldur utan um gistináttaskráningu. Athyglisverður munur er á könnunum varðandi fjölda gistinóttanna í sveitarfélaginu og skráðum gistinóttum, sem annað hvort stafar af vanskráðum gistinóttum eða því að kannanir skili ekki réttum niðurstöðum.

Ótvírætt er að mikil fjölgun ferðafólks í sveitarfélaginu. Það er því æskilegt að bregðast við þeirri fjölgun og styrkja ákveðin svæði þar sem umferð er hvað mest, samhliða því að efla ný svæði til að taka við meiri fjölda ferðafólks. Því verður skoðað af hálfu sveitarfélagsins hvort gera þurfi breytingu á aðalskipulagi. Í aðalskipulagsbreytingunni verður gerð grein fyrir þeim aðgerðum sem nauðsynlegt þykir að fara í á þessu stigi.

2. FYRIRLIGGJANDI STEFNUMÖRKUN

Ýmis lög og önnur stefnumörkun á vegum ríkis og sveitarfélaga varða rekstur og uppbyggingu ferðaþjónustu á einn eða annan hátt. Hér er vísað til nokkurra þeirra helstu er hafa áhrif á aðalskipulag Sveitarfélagsins Hornafjarðar.

Skipulagslög nr. 123/2010 (*Alþingi Íslands, 2010*). Markmið laganna er að:

- Próun byggðar og landnotkunar á landinu öllu verði í samræmi við skipulagsáætlanir þar sem efnahagslegar, félagslegar og menningarlegar þarfir landsmanna, heilbrigði þeirra og öryggi er haft að leiðarljósi.
- Stuðla að skynsamlegri og hagkvæmri nýtingu lands og landgæða, tryggja vernd landslags, náttúru- og menningarverðmæta og koma í veg fyrir umhverfisspjöll og ofnýtingu, með sjálfbæra þróun að leiðarljósi.
- Tryggja réttaröryggi í meðferð skipulagsmála þannig að réttur einstaklinga og lögaðila verði ekki fyrir borð borinn þótt hagur heildarinnar sé hafður að leiðarljósi.
- Tryggja að samráð sé haft við almenning við gerð skipulagsáætlana þannig að honum sé gefið tækifæri til að hafa áhrif á ákvörðun stjórnvalda við gerð slíkra áætlana.
- Tryggja faglegan undirbúning mannvirkjagerðar við gerð skipulagsáætlana varðandi útlit bygginga og form og aðgengi fyrir alla.

Þessi sömu markmið komu fram í eldri skipulagslögum frá 1997 og eru einnig í gildandi skipulagsreglugerð nr. 90/2013 (*Alþingi Íslands, 2013*).

Náttúruverndarlög nr. 60/2013 (*Alþingi Íslands, 2015*). Markmið laga um náttúruvernd er skv. 1 gr. að „vernda til framtíðar fjölbreytni íslenskrar náttúru, þar á meðal líffræðilega og jarðfræðilega fjölbreytni og fjölbreytni landslags.“ Jafnframt miða lögin að vernd og sjálfbærri nýtingu auðlinda og annarra náttúrugæða og eiga að:

- stuðla að samskiptum manns og náttúru þannig að hvorki spillist líf eða land, loft eða lögur,
- auðvelda umgengni og kynni almennings af náttúru landsins og menningarminjum sem henni tengjast og efla þekkingu og fræðslu um náttúruna,
- tryggja rétt almennings til að fara um landið og njóta náttúrunnar og stuðla þannig að almennti útivist í sátt við náttúruna, landsmönnum til heilsubótar og velsældar.

Kafla IV fjallar um almannarétt, útivist og umgengni og kafla V um akstur utan vega. Þá hefur grein 68. um gerð skipulagsáætlana áhrif á aðalskipulagsvinnu sveitarfélaga.

Lög um veitingastaði, gististaði og skemmtanahald nr. 85/2007 með síðari breytingum (Alþingi Íslands, 2007b). Markmið laganna er að tryggja allsherjarreglu í starfsemi veitinga- og gististaða og við skemmtanahald og stuðla að stöðugleika í rekstri, sem og að starfsemi falli að skipulagi viðkomandi sveitarfélags hverju sinni. Í 3. grein laganna er gerð grein fyrir flokkun gististaða í IV flokka.

Lög um Vatnajökulspjóðgarð nr. 60/2007 (Alþingi Íslands, 2007a). Markmið með stofnun Vatnajökulspjóðgarðs er að „1. Vernda náttúru svæðisins, svo sem landslag, lífríki, jarðmyndanir og menningarminjar. 2. Gefa almenningi kost á að kynnast og njóta náttúru og sögu svæðisins. 3. Stuðla að rannsóknum á svæðinu, fræða um það og ýta undir aukinn skilning almennings á gæðum og sérstöðu svæðisins. 4. Leitast við að styrkja byggð og atvinnustarfsemi í nágrenni þjóðgarðsins, m.a. með því að hvetja til sjálfbærrar nýtingar gæða svæðisins.“

Samkvæmt 13. gr. laga nr. 60/2007, lög um Vatnajökulspjóðgarð, eru sveitarstjórnir bundnar af efni Stjórnunar- og verndaráætlunar við gerð skipulagsáætlana fyrir landsvæði innan Vatnajökulspjóðgarðs.

Í Stjórnunar- og verndaráætlun Vatnajökulspjóðgarðs (2. útg. 2012) eru fjölmörg svæði talin sem njóta frekari ákvæða varðandi verndun, umgengi eða aðra þætti.

Landsskipulagsstefna 2015-2026 (Skipulagsstofnun, 2016). Í Landsskipulagsstefnu sem samþykkt var á Alþingi þann 16. mars 2016 segir í kafla 1.2 „Uppbygging ferðamanna aðstöðu stuðli að góðri aðstöðu ferðafólks á miðhálandinu, en jafnframt verði gætt að því að óbyggðaupplifun og náttúrugæði skerðist sem minnst vegna mannvirkja og umferðar. Enn fremur kemur fram í kafla 2.4 „Skipulag landnotkunar stuðli að eflingu ferðaþjónustu í dreifbýli um leið og gætt verði að því að varðveita þau gæði sem eru undirstaða ferðaþjónustu“. Í landsskipulagsstefnunni er lagt til að við skipulagsgerð sveitarfélaga verði leitast við að greina sérstöðu og styrkleika viðkomandi svæðis með tilliti til tækifæra í ferðaþjónustu til að auka gæði uppbyggingar í ferðaþjónustu og að hún efli atvinnu og samfélag á staðnum. Einnig að sveitarfélög nýti skipulagsgerð til þess að skilgreina meginleiðir ferðamanna, gangandi, ríðandi og hjólandi. Áhersla er lögð á að álag á ferðamannastaði verði í samræmi við þol landsins og að vanda þurfi til móttöku ferðamanna og gera ráðstafanir til að draga úr ágangi á viðkvæma náttúru. Þá er áréttað mikilvægi þess að uppbygging ferðamannastaða taki mið af þoli svæða gagnvart uppbyggingu og jafnframt verði gætt að því að óbyggðaupplifun og náttúrugæði skerðist sem minnst vegna mannvirkja og umferðar.

Velferð til framtíðar. Sjálfbær þróun í íslensku samfélagi til 2020. Þar kemur fram að taka skal tillit til útivistargildis svæða við skipulag og ákvarðanir um landnýtingu. Vöxtur verði í ferðaþjónustu á Íslandi og honum mætt með aðgerðum sem komi í veg fyrir skaða á náttúrunni vegna aukinnar umferðar.

Vegvísir í ferðaþjónustu var gefin út í október 2015. Áhersla er lögð á sjö lykilþætti sem eru: Samhæfing, jákvæð upplifun ferðamanna, áreiðanleg gögn, náttúruvernd, hæfni og gæði, aukin arðsemi og dreifing ferðamanna.

Aðalskipulag Hornafjarðar 2012-2030 var staðfest 2014. Stefnt er að því að auka þátt ferðaþjónustu í atvinnulífi og menningu í sveitarfélaginu. Mikilvægt er að sameina krafta og brúa bil á milli landeigenda, fyrirtækja, einstaklinga og stofnana sem vinna að eflingu greinarinnar. Skipuleggja þarf aðgerðir og mannvirkjagerð vegna ferðaþjónustu, tryggja nauðsynlega verndun aðdráttar aflsins – náttúru, menningu og menningarlandslag – og uppbyggingu til að standast álag og stjórna framvindu.

Aðalskipulagið markar stefnu um „megin-segla“ sem ferðapjónustan byggist upp í kringum:

Skaftafell / Öræfi,

- Upplýsinga- og þjónustumiðstöð í Skaftafelli. Uppbygging ferðapjónustu í Freysnesi og í tengslum við bæjarhlöð í Öræfum, Svínafell, Hof, Fagurhólsmýri og Hnappavelli. Áningarstaðir við Sandfell og Ingólfshöfða.

Jökulsárlón / Breiðamerkursandur,

- Upplýsinga- og þjónustumiðstöð við Jökulsárlón. Uppbygging ferðapjónustu í tengslum við bæjarhlöð á Reynivöllum og Breiðabólsstaðartorfu. Áningarstaðir við Fjallsárlón, Jökulsárlón, Hrollaugshóla og Fell.

Þormóðshnúta / Kálfafellsdalur / Suðursveit,

- Uppbygging ferðapjónustu í tengslum við bæjarhlöð í Miðporpi, Borgarhöfn, Vagnstöðum, Uppsölum og Smyrlabjörgum. Jaðarstöð við Þormóðshnútu – fjallaskálar og þjónusta.

Skálafell / Hjallanes / Heinaberg / Haukafell / Mýrar,

- Uppbygging ferðapjónustu við Skálafell og í tengslum við bæjarhlöð á Skálafelli og á Mýrum. Áningarstaðir við Hjallanes, Heinaberg og Haukafell.

Hoffell / Núpár / Hoffellsdalur / Nes,

- Uppbygging ferðapjónustu í Nesjahverfi og á innbæjum í Nesjum. Jaðarstöð í Hoffelli, áningarstaðir í Geitafelli, Núpum, Hoffellsdal og Horni.

Höfn,

- Upplýsinga- og þjónustumiðstöð – miðstöð ferðapjónustu í Sveitarfélaginu Hornafirði og margvísleg þjónusta.

Kollumúli / Lónsöræfi / Lón,

- Uppbygging ferðapjónustu í tengslum við bæjarhlöð í Lóni, Stafafell, Brekku og Þórisdal.

Stefna skipulagsins er að gera almenningi fært að njóta náttúru og menningar á þessum svæðum, bregðast við álagi, vekja athygli á fleiri stöðum en þeim mest sóttu, og dreifa umferð. Í Skaftafelli, við Jökulsárlón og á Höfn verða þjónustumiðstöðvar, en jaðarstöðvar og áningarstaðir á Lykilstöðum í Suðursveit, Mýrum, Nesjum og Lóni. Lykilstaðir eru þeir taldir sem sakir náttúrufars, sögu eða minja laða að sér ferðamenn. Áhersla er lögð á að á helstu áfangastöðum í fjalllendi og víðerni þjóni mannvirkjagerð fyrst og fremst útivist, en öll meiriháttar uppbygging, gistipjónusta og greiðasala eigi sér stað í tengslum við bæjarhlöð í sveitunum og á Höfn. Áningarstaðir við Papós, fundarhús Lónmanna, í Kollumúla, Eskifelli, Skyndidal.

3. GÖGN OG RANNSÓKNIR

Ferðapjónusta hefur vaxið mikið undanfarna áratugi og kröfur til hennar jafnframt aukist til muna. Fjöl margar rannsóknir á ferðamennsku á Íslandi eru nú fyrirliggjandi þar sem m.a. er fjallað um fjölda ferðamanna og dreifingu þeirra um landið. Í skýrslunni *Markaðsgreining og markaðsleg stefnumótun fyrir áfangastaðinn Suðurland* sem unnin var fyrir Markaðsstofu Suðurlands kemur fram að flestir ferðamenn sem koma til Íslands ferðast um Suðurland, en helsta markmiðið fyrir ferðapjónustu á Suðurlandi er að fá ferðamenn til að fara víðar og dvelja lengur á svæðinu. Í skýrslunni er Suðurlandi skipt upp í þrjú svæði, suðvestur-, mið- og austursvæði. Það síðastnefnda nær frá Lómagnúpi í vestri að Hvalnesi í austri og markar því sama svæði og fjallað er um hér. Þau einkenni sem eru höfuðástæða þess að ferðamenn sækja suðaustursvæði Suðurlands heim er fjölbreytt náttúra og helsta einkenni svæðisins er Vatnajökull (*Manhattan Marketing, 2016*). Í skýrslunni kemur fram að helstu styrkleikar suðaustursvæðisins er mikill fjölbreytileiki og margt að sjá, gott aðgengi að seglum, hátt þjónustustig, fjölbreytt gistiþláss og almennt góð samvinna milli

ferðapjónustuaðila á svæðinu. Nokkrir helstu veikleikar eru skortur á fagmenntuðu og sérhæfðu starfsfólki, skortur á húsnæði fyrir starfsfólk, þörf fyrir fleiri verslanir og vöntun á afþreyingu sem ekki er háð veðri. Þá hefur orðið mikil aukning á umferð sem hefur í för með sér minna umferðaröryggi, m.a. vegna fjölda einbreiðra brúa og þess að ferðamenn stoppa og leggja á vegum. Fjölgun ferðamanna hefur í för með sér meira álag á náttúruna og borið hefur á því að heimamenn séu ekki sáttir við aukinn ferðamannastraum. Helstu tækifæri suðaustursvæðisins felast í lengingu ferðamannatímans sem jafnframt skapar tækifæri til að auka þjónustu t.d. verslanir, kaffihús, veitingastaði og fleiri áningastaði svo ferðamenn staldri lengur við og dreifist betur um svæðið (*Manhattan Marketing, 2016*).

Ferðamáti erlendra ferðamanna hefur breyst mikið á síðustu árum. Sumarið 1996 skiptust ferðamenn nánast í tvo jafn stóra hópa, annars vegar í skipulögðum hópferðum og hins vegar á eigin vegum. Sumarið 2015 var hlutfall þeirra sem ferðast í skipulagðri hópferð 13%, 71% voru alfarið á eigin vegum en 16% í svokölluðum „self drive“ þar sem gisting er bókuð fyrirfram af ferðaskipuleggjendum/ferðaskrifstofum en ferðamennirnir keyra sjálfir milli staða (*Rögnvaldur Guðmundsson, 2016*).

Ferðamenn á Suðurlandi eru mjög fjölbreyttur hópur sem leitar eftir mismunandi þjónustu og upplifun en þeir hafa verið flokkaðir í markhópa eftir þjóðerni, atferli og lífsstíl. Þeim er skipt upp í þrjá hópa;

- *borgarferðamenn og safnarar* þ.e. fólk sem „safnar“ áfangastöðum en þessir hópar vilja njóta og slappa af og sækja því á staði með auðveldu aðgengi og góðri þjónustu.
- *náttúruunnendur og ferðamenn frá nýmarkaðslöndum* en þessir hópar leita eftir upplifun frá náttúru og menningu.
- *virkt útivistarfólk* sem vill virka upplifun og ævintýramennsku en síðast taldi hópurinn er mest einkennandi fyrir suðaustursvæðið

(*Manhattan Marketing, 2016*).

Samkvæmt tölum frá Ferðamálastofu hefur gistinóttum á Suðurlandi fjölgað talsvert minna en á landinu öllu, sem gefur tilefni til að nýta betur þau tækifæri sem felast í ferðamennsku á Suðurlandi. Árið 2011 voru gistinætur í sveitarfélaginu 150.000 og er áætlað að þeim hafi fjölgað um 10% árið 2012.

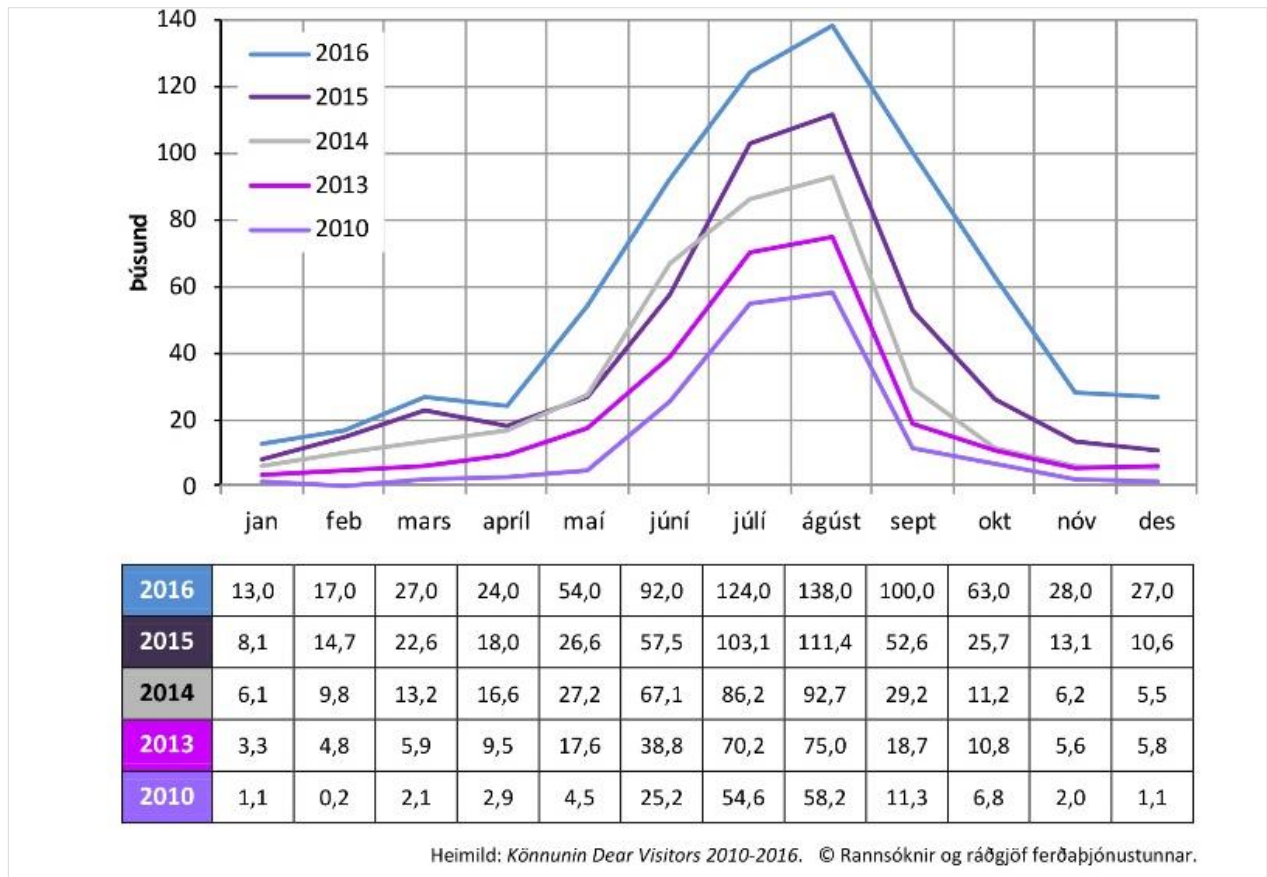
Áætlaður heildargestafjöldi í Hornafirði árið 2012 var yfir 400.000 (*Þorvarður Árnason, 2013*). Gistirými er fullt yfir háannatímann, eða yfir 100 daga á ári, en nýting gistirýma er um 30-40% á ársgrundvelli (*Gísli Rúnar Sigurðsson, 2013*).

Í skýrslu Rögnvaldar Guðmundssonar (2016) um ferðamenn í Austur-Skaftafellssýslu 2004-2015 má finna ýmsar áhugaverðar upplýsingar um áætlaðan fjölda þeirra sem sækja sveitarfélagið heim. Þessar upplýsingar eru byggðar á ýmsum könnunum meðal ferðamanna sem Rannsóknir og ráðgjöf ferðapjónustunnar (RRF) hefur unnið. Árið 2015 er áætlað að um 36% erlendra ferðamanna, sem komu með flugi eða ferju til Íslands, hafi komið í Austur-Skaftafellssýslu. Þetta eru um 464 þúsund ferðamenn en voru um 106 þúsund árið 2004 þegar um 29% erlendra gesta sóttu Austur-Skaftafellssýslu heim. Mikil fjölgun varð 2016 þegar um 41% erlendra ferðamanna komu í sveitarfélagið og fjölgaði þá gistinóttum talsvert.

Þessar tölur sýna að hlutfall erlendra ferðamanna sem heimsóttu Austur-Skaftafellssýslu jókst um 24% á þessum tíma. Áætlað er að á þessu tímabili hafi fjöldi erlendra ferðamanna sem heimsóttu

sýsluna þrefaldast yfir sumarmánuðina, farið úr 91 í 272 þúsund en nær 13 faldast yfir vetrarmánuðina, úr 15 í 192 þúsund (Mynd 2).

Hlutfallið milli gistinátta að sumri og vetri hefur að sama skapi breyst mjög mikið en árið 2015 voru um 32% gistinátta utan sumars en einungis 9% árið 2004 (Rögnvaldur Guðmundsson, 2016).

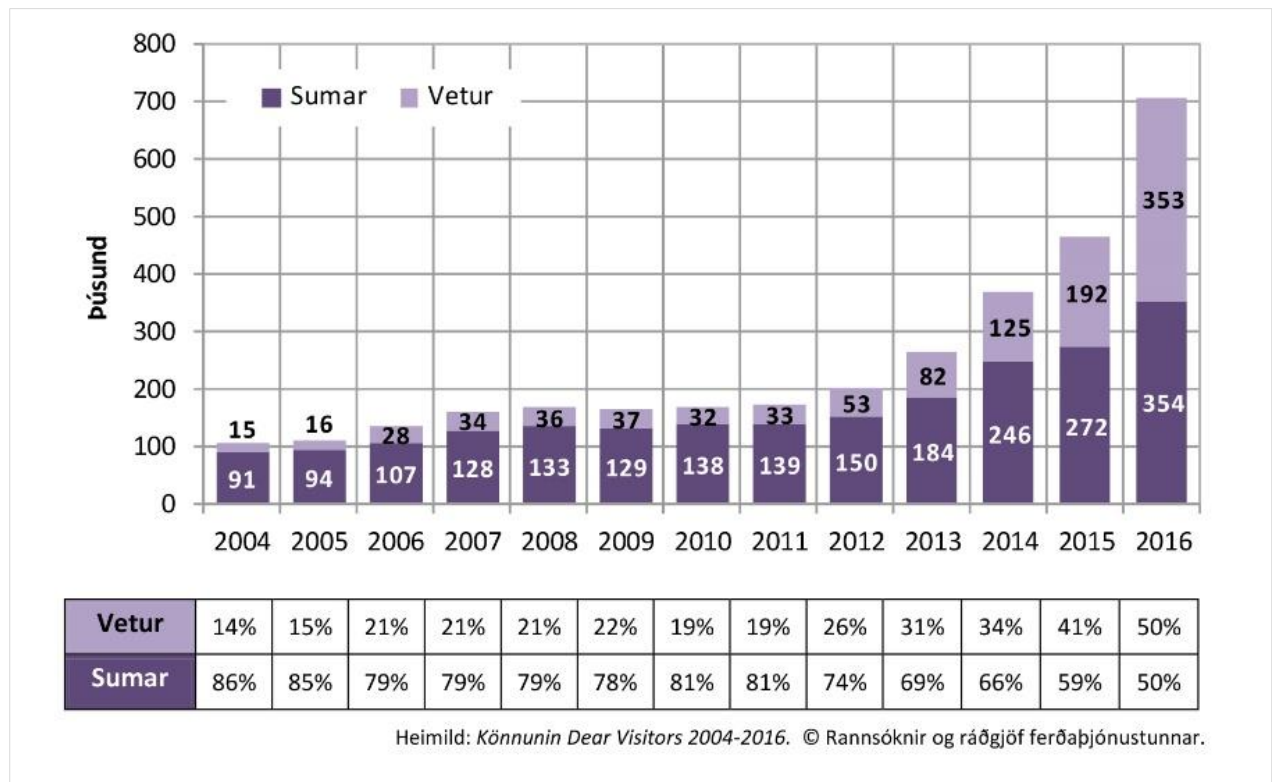

Mynd 1. Áætlaður fjöldi erlendra ferðamanna í Austur-Skaftafellssýslu eftir mánuðum. Heimild (Rögnvaldur Guðmundsson, 2016).

Töluverður breytileiki er einnig í dreifingu ferðamanna um sveitarfélagið Hornafjörð því skv. upplýsingum Ferðamálastofu má áætla að um það bil helmingur erlendra ferðamanna sumarið 2016 hafi komið í Skaftafell og að Jökulsárlóni. Einungis um þriðjungur þessara ferðamanna fór alla leið austur á Hornafjörð, eða tæp 17%. Sömu sögu er að segja yfir vetrarmánuðina 2016 en þá er áætlað að tæplega 28% erlendra ferðamanna hafi komið í Skaftafell og rúmlega 30% að Jökulsárlóni en einungis rúm 9% hafi komið á Hornafjörð (Ferðamálastofa, 2017a).

Gerðar hafa verið talningar á gestafjölda í Vatnajökulspjóðgarði og þegar skoðaðar eru tölur um staði innan sveitarfélagsins kemur fram að árið 2015 komu um 433 þúsund gestir í Skaftafell, yfir 88 þúsund að Svínafellsjökli, a.m.k. 156 þúsund að Fjallsárlóni (tölur vantar fyrir nóvember og desember), tæplega 511 þúsund gestir að Jökulsárlóni, hátt í 7 þúsund gestir að Heinabergi og yfir 20 þúsund gestir að Hoffelli (Gyða Þórhallsdóttir & Rögnvaldur Ólafsson, 2016).

Skv. könnun RRF 2016, hefur erlendum gestum fjölgað verulega síðustu þrjú árin og mikil fjölgun varð milli áranna 2015 og 2016, sérstaklega yfir vetrartímann.

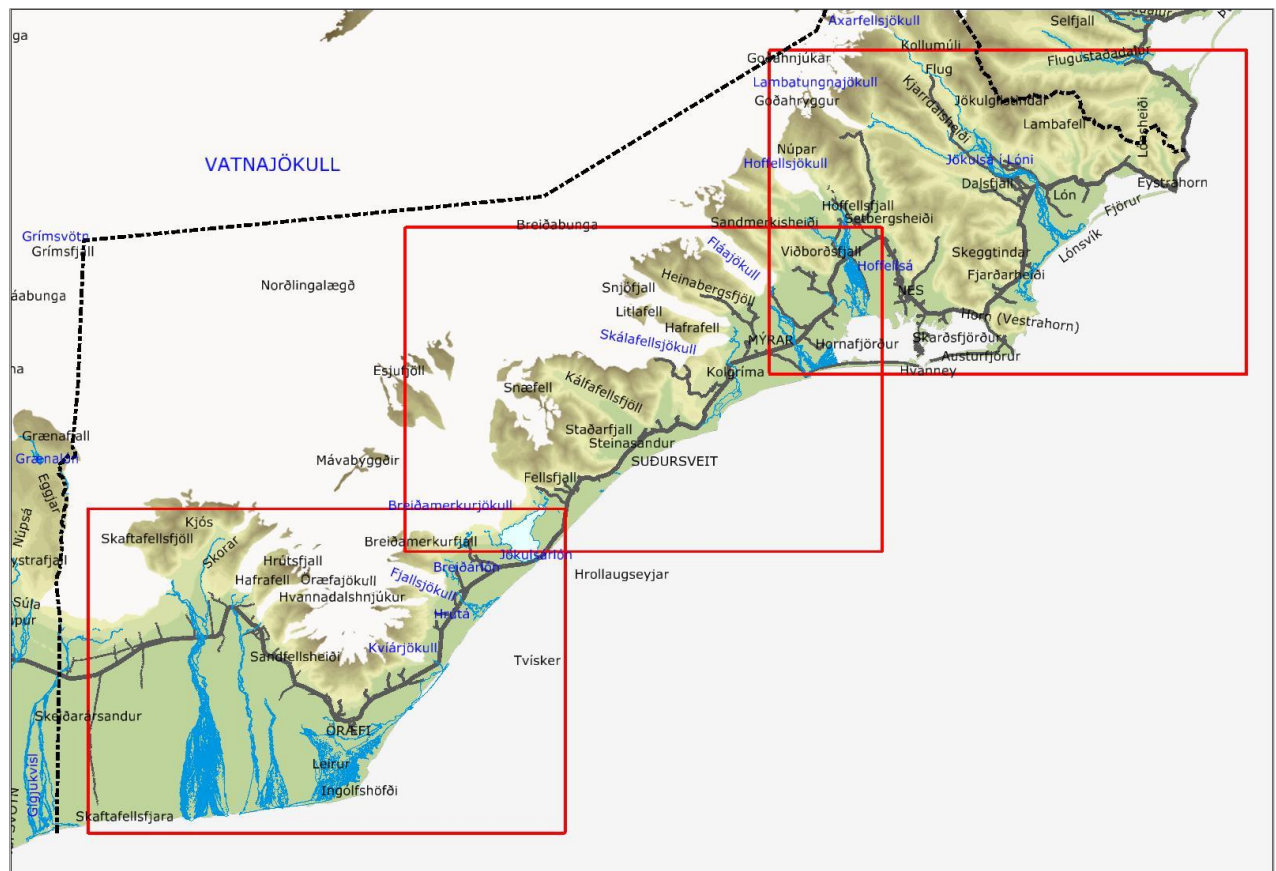
Mynd 2. Fjölgun erlendra ferðamanna eftir árum. Heimild (Rögnvaldur Guðmundsson, 2016).

Athyglisvert er að bera tölfræði ferðamála saman við breytingar á íbúafjölda sveitarfélagsins. Þar sem fram kemur að þrátt fyrir öll þessi auknu umsvif á sviði ferðapjónustu þá hefur sveitarfélagið ekki náð sama fjölda og var 2005 og því síður þeim fjölda sem áður var (*Hagstofa Íslands, heimasíða 2017*). Miðað við tölur Hagstofu Íslands er fjölgun síðan 2010 hæg en skv. upplýsingum frá skipulagsfulltrúa sveitarfélagsins hafa verið nokkuð margar fyrirspurnir um húsnaði á Höfn og má ætla að skortur hafi verið á íbúðarhúsnaði undanfarin ár.

	2000	2005	2010	2015	2016	2017
	Alls	Alls	Alls	Alls	Alls	Alls
Sveitarfélagið Hornafjörður						
Alls	2.395	2.220	2.086	2.150	2.171	2.187

Mynd 3. Fjölgun íbúa í sveitarfélaginu Hornafirði. Heimild (*Hagstofa Íslands, heimasíða 2017*).

4. NÁTTÚRUFAR

Mynd 4. Mynd sem sýnir skiptingu milli svæða.

Staðhættir

Austast er Lón, sveitin nær frá Hvalnesskriðum í norðri að Almannaskarði í suðri og á uppland til jökla og hálendis að Héraði. Undirlendi er um miðbik sveitarinnar en austast og syðst er stutt milli fjalls og fjöru. Láglendi er að mestu gróið og fjalllendið er fjölbreytt og litskrúðugt. Norðan til er Lónsheiði, sem áður var meginleið milli Lóns og Álfafjarðar. Leiðin er um 15 km löng. Vestan til eru Lónsöræfi sem teljast vera mjög fjölbreytt svæði út frá náttúrufari en er erfitt yfirferðar.

Sunnan Almannaskarðs, heitir í Nesjum, er grösugt sléttlendi afmarkað af Skarðsfirði og Austurfjörutanga í suðri, Hornafirði og aukum Hornafjarðarfljóta í vestri. Fjalllendi skilur Nesin frá Lóni í austri og í norðri tróna Hoffellsfjöll, Hoffellsjökull og snæhetta Vatnajökuls. Inn í fjalllendið ganga Laxárdalur og Hoffellsdalur, báðir mjög láglendir. Þá er Svínafell nú aðgengilegt úr Nesjum eftir að Hornafjarðarfljót færði sig alfarið vestur fyrir fellið.

Höfn liggur syðst í Nesjum og er eina þéttbýlið í Sveitarfélaginu Hornafirði. Búseta hófst á Höfn skömmu fyrir aldamótin 1900, aðallega í tengslum við hafnaraðstöðu sem þarna var í skjóli Hornafjarðarfljóts og mikilla sandrifja Suðurstrandarinnar. Höfnin hefur þó löngum þótt erfið vegna sands og strauma en íbúum fjölgaði, voru komnir yfir 400 um miðja öldina skv. gögnum Hagstofu Íslands. Fyrstu íbúarnir settust að í tengslum við verslun en útgerð varð snemma öflug. Ferðaþjónusta hefur aukist verulega undanfarin ár og samhliða hefur þjónustutengd starfsemi aukist á Höfn, samhliða eftirspurn eftir vinnuafli.

Vestan Hornafjarðarfliðs taka við Mýrar, sem eru flatur votlendisfláki, afmarkaður af sandströndinni í suðri og suðaustri, fjalllendi í suðurbrún Vatnajökuls í norðri, og Hornafirði í austri. Í vestri eru mörk Mýra á flötum aurum, þar sem áður var farvegur Heinabergsvatna. Skriðjöklnir Heinabergsjökull, Fláajökull og Viðborðsjökull setja mikinn svip á landið og fjallendi milli þeirra er mjög erfitt yfirferðar en inn í það ganga m.a. Kolgrafardalur og Heinabergsdalur.

Vestan Mýra er Suðursveit, gróðurbelti undir bröttum fjöllum í jökulbrún. Fjallendið er stórskorið og aurar Steinavatna og Breiðamerkursandur eru miklir sléttlendisflákar. Vesturmörk sveitarinnar eru nálægt Nýgræðukvíslum á Breiðamerkursandi, nokkru vestan Jökulsárlóns. Inn í fjallendið skerast miklir dalir, aurbornir Staðardalur, Kálfafellsdalur þar sem Steinavötn falla um. Borgarhafnarheiði er nokkuð gróin með vötnum en þar upp er meginleið inn á Skálafellsjökul upp hjá Smyrlabjargaárvirkjun.

Syðst og vestast eru Örafi, undirlendi umhverfis Örafajökul, vesturmörk á Skeiðarársandi, við línu sem dregin er eftir miði í Súlutinda. Örafajökull trónir yfir sveitinni og víðfeðmir áraurar og sandar teygja sig til hafs. Ingólfshöfði er útvörður í suðri. Sveitin er nokkuð gróin, sérstaklega hafa sandarnir s.s. Skeiðarársandur mikið gróið upp síðust ár og inn við fjöll, sérstaklega í dölum og giljum er birki ráðandi tegund sem berst þaðan út á aurana sem gróa upp.

Landslag og jarðfræði

Lýsing á landslagi og lífríki er að mestu byggð á skýrslu um Náttúrufar og náttúruminjar sunnan Vatnajökuls (*Jón Gunnar Ottósson, Snorri Baldursson, ritstj., 2005*) og upplýsingum af vef Vatnajökulspjóðgarðs (*Vatnajökulspjóðgarður, 2017b*).

Vatnajökull og hinir mörgu skriðjoklar hans, ásamt aurum og víðáttumiklum söndum setur mikinn svip á landslag á öllu svæðinu. Eldgos í jöklinum, jökulhlaup og breytingar á stöðu skriðjökla eru ráðandi öfl í mótun landsins. Örafajökull er megineldstöð sem er enn virk en þar gaus síðast árið 1727 og í Grímsvötnum stendur nú yfir hrina lítilla gosa með tilheyrandi jökulhlaupum og framburði. Útkulnaðar megineldstöðvar, einkum á austurhluta svæðisins, setja mikinn svip á landslag og jarðfræði því þar er að finna líparít og fjölbreytileg berglög sem víða mynda miklar og litskrúðugar skriður. Þá eru djúpbergssinnskot og fjölbreyttar jökulminjar s.s. jökulgarðar, jökullón, jökulkambar, jökulsker og malarásar áberandi við jaðra Vatnajökuls, enda er rof jökla eitt af sérkennum þessa svæðis þar sem joklar hafa rofið djúpa dali í berggrunninn.

Gróður og dýralíf

Miklar andstæður eru í gróðurfari í sveitarfélaginu. Í gróðurvinjum undir suðurhlíðum Vatnajökuls má finna auðuga flóru háplantna með kjarri og blómgróðri, myndar þetta skarpa andstæðu við auðnirnar á söndunum. Fjallendi í sveitarfélaginu einkennist af bröttum hlíðum og djúpum dölum. Fjallhlíðar og skriður eru yfirleitt gróðurvana en neðarlega í hlíðum og í brekkurótum er gróður yfirleitt gróskumikill. Birkikjarr er víða að finna í hlíðarrótum en lyngmói og strjáll mosagróður er algengur í fjallendi. Láglandið er almennt vel gróið nema á söndum og aurum. Mörg þessara sand- og aurasvæða eru nú að gróa upp t.d. á Breiðamerkursandi og Skeiðarársandi en á undanförunum áratugum virðist sem land hafi gróið mun hraðar upp í Austur-Skaftfellssýslu en annars staðar á landinu. Þar kemur bæði til að jökulvötnin hafa flæmst minna um þessi svæði eftir að farið var að brúa þau og beisla en einnig er veðurfar á svæðinu hagstætt gróðri, t.d. eru úrkomusömstu svæði landsins (≥ 3000 mm á ári) við suðvestur-, suður- og austurjaðra Vatnajökuls.

Sunnan Vatnajökuls er auðugt fuglalíf og þar hafa orpið um 75 tegundir fugla. Skeiðarársandur og Breiðamerkursandur eru mikilvæg varpsvæði skúms, þórshana og helsingja. Flækingsfuglar eru algengari á þessu svæði en í öðrum landshlutum en auk þess kemur stór hluti íslenskra farfugla að

Suðausturlandi á vorin. Leirurnar við Höfn gegna þýðingarmiklu hlutverki fyrir ýmsa vaðfugla og mikið af öndum gæsnum og álfum fer um fjörur og leirur á svæðinu, bæði um Hornafjörð og Mýrar og ekki síst Lón.

Hagamýs, refir og minnkar eru útbreiddir á svæðinu og mikill fjöldi hreindýra heldur sig á láglandi við suðausturjaðar Vatnajökuls á vetrum. Selir eru útbreiddir við ströndina og mikil selalátur eru á Skeiðarársandi og Breiðamerkursandi. Við rætur fjallendisins við suðausturjaðar þjóðgarðsins lifir tröllasmiður, stærsta bjöllutegund landsins.

5. INNVIÐIR OG FERÐAÞJÓNSTA

Ferðaþjónusta hefur fest sig í sessi sem mikilvæg atvinnugrein í sveitarfélaginu. Þar eru nú starfrækt hótél, gistiheimili, bændagisting, tjaldsvæði, veitingastaðir og ýmis konar afþreyingarfyrirtæki. Þegar núgildandi aðalskipulag tók gildi voru skráð um 900 gistirými í sveitarfélaginu og skipulagið gerir ráð fyrir að þeim muni fjölga.

Gisti- og þjónustusvæði ferðamanna

Samkvæmt lögum um veitingastaði, gististaði og skemmtanahald nr. 85/2007 m.s.br. (*Alþingi Íslands, 2007b*) eru gististaðir flokkaðir í eftirfarandi 4 flokka sem tekur mið af því hvort og hvernig boðnar eru veitingar í mat og/eða drykk:

Flokkur I: Heimagisting

Flokkur II: Gististaður án veitinga

Flokkur III: Gististaður með veitingum en þó ekki áfengisveitingum

Flokkur IV: Gististaður með áfengisveitingum

Samkvæmt 2. gr. reglugerðar um veitingastaði, gististaði og skemmtanahald nr. 1277/2016 þá er gistirými skilgreint sem „herbergi, rými eða svefnskáli sem tilheyrir gististað og boðið er til gistingar“. Skv. 6. grein sömu reglugerðar skiptast gististaðir í eftirfarandi tegundir eftir búnaði og aðstöðu sem bjóða skal gestum:

„Hótél: Gististaður þar sem gestamóttaka er aðgengileg allan sólarhringinn og veitingar að einhverju tagi framleiddar á staðnum. Fullbúin baðaðstaða skal vera með hverju herbergi.

Stærri gistiheimili: Gististaður með takmarkaða þjónustu þar sem leigð eru út 6 herbergi eða fleiri eða rými fyrir fleiri en 10 einstaklinga. Handlaug skal vera í hverju herbergi og salerni nærliggjandi. Jafnframt skulu gestir eiga aðgang að fullbúinni baðaðstöðu.

Minna gistiheimili: Gististaður með takmarkaða þjónustu þar sem leigð eru út 5 eða færri herbergi eða hefur rými fyrir 10 einstaklinga eða færri. Getur verið gisting á einkaheimili. Ekki er gerð krafa um handlaug í herbergjum. Gestir skulu hafa aðgang að fullbúinni baðaðstöðu.

Gistiskáli: Gisting í herbergjum eða svefnskálum. Hér undir falla farfuglaheimili (hostel).

Fjallaskálar: Gisting í herbergjum eða í svefnskálum staðsett utan alfaraleiðar og almenningur hefur aðgang að, svo sem skálar fyrir ferðamenn, veiðiskálar og sæluhús.

Heimagisting: Gisting á lögheimili einstaklings eða einni annarri fasteign í hans eigu sem hann hefur persónuleg not af.

Íbúðir: Íbúðarhúsnæði sérstaklega ætlað til útleigu til gesta til skamms tíma, sbr. 2. gr. reglugerðar þessarar og fellur ekki undir húsaleigulög. Hér undir falla starfsmannabústaðir og starfsmannabúðir þegar slíkar byggingar eru ekki leigðar út í tengslum við vinnusamning. Íbúðir félagasamtaka eru undanskildar.

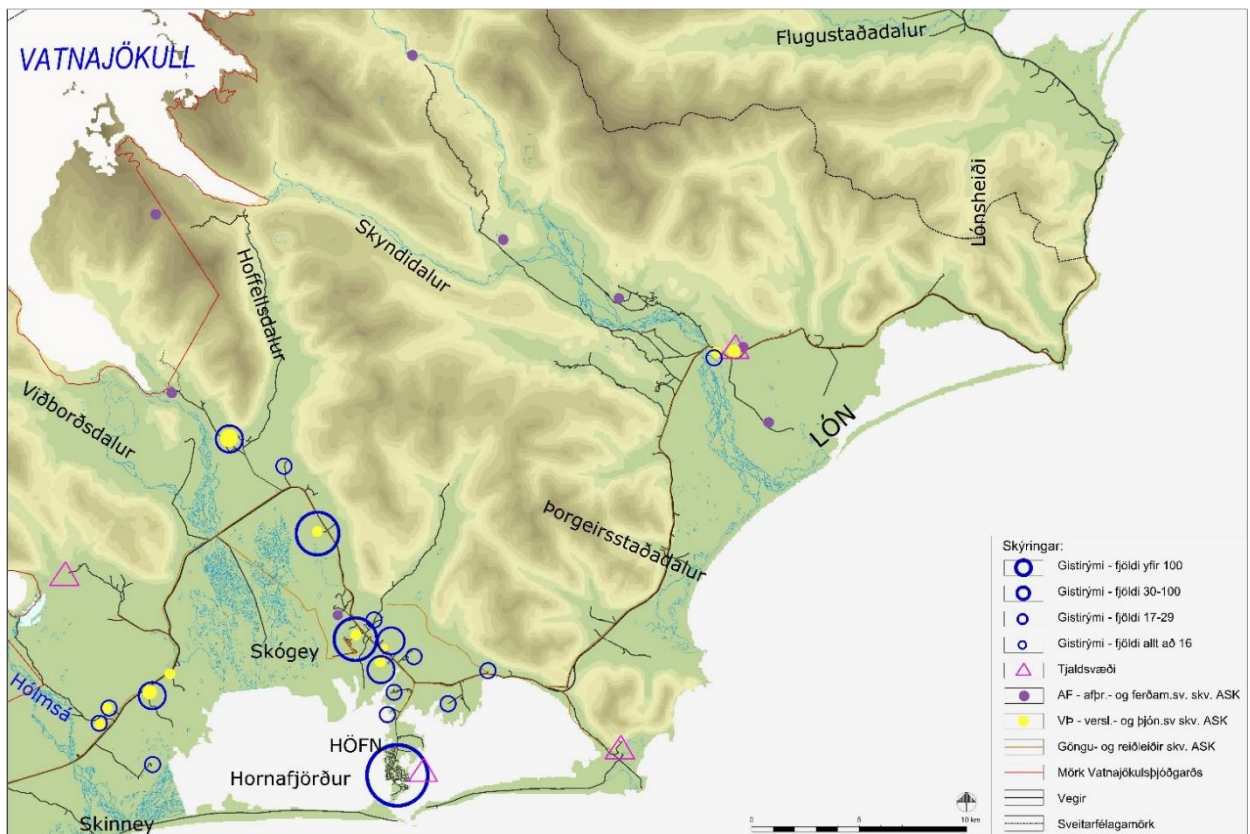
Frístundahús: Hús utan þéttbýlis sem er nýtt til tímabundinnar dvalar. Orlofshús félagasamtaka, svo sem stéttarféлага og starfsgreinafélaga, eru undanskilin“.

Framboð á gistingu í sveitarfélaginu er fjölbreytt allt frá hótélum yfir í heimagistingu. Samkvæmt upplýsingum frá sveitarfélaginu Hornafirði í desember 2016 voru alls 979 gistirými skráð í sveitarfélaginu með samtals 2.233 gistiþláss auk nokkurra gististaða þar sem fjöldi gistirýma er ekki gefinn upp. Margir þessara gististaða eru opnir allt árið þó sumir loki yfir jól og ármót. Í sveitarfélaginu eru skráð 9 hótél og 25 gistiheimili. Fjöldi aðila með heimagistingu er nokkuð óljós en á fjórum stöðum er gefinn upp fjöldi gistirýma. Farfuglaheimili, gistiskálar og svefnpokapláss eru á a.m.k. 8 stöðum og gistirýmafjöldi er gefinn upp fyrir 11 íbúðir. Þá eru, skv. aðalskipulagi, tjaldsvæði á átta stöðum í sveitarfélaginu, í Skaftafelli, Svínafelli, Gerði, Hrollaugsstöðum, Stafafelli, Haukafelli, við Horn og á Höfn en á Horni, Gerði og Hrollaugsstöðum hefur ekki verið rekstur undanfarið. Samkvæmt upplýsingum frá HAUST 2017 er fjöldi pláss á tjaldstæðum allt að 1400. Samkvæmt tölum HAUST er leyfi fyrir 2490 gistirúm á hótélum og gistiheimilum í sveitarfélaginu.

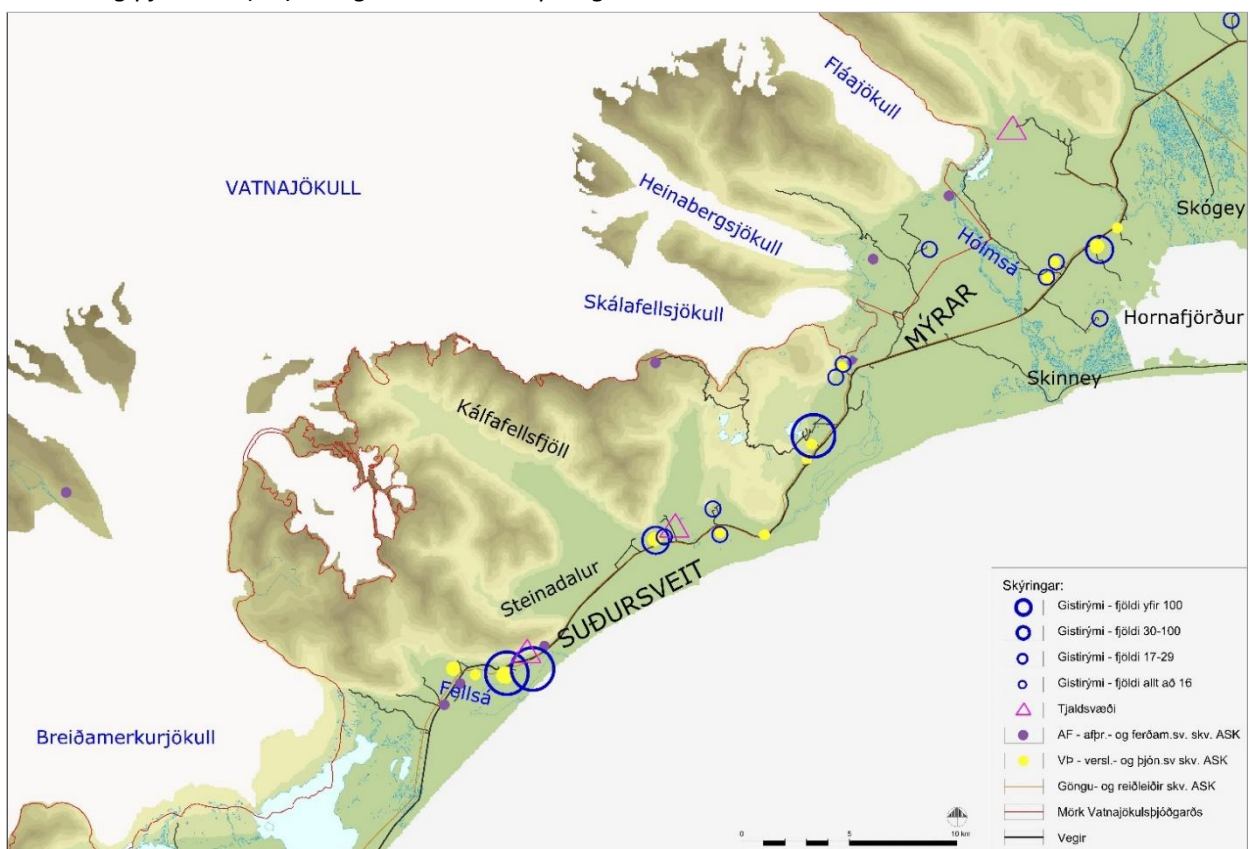
Tafla 1. Gisting skv. HAUST í des. 2016.

	Gistirými	Gistirúm
Hótél	521	1.084
Gistiheimili	308	680
Heimagisting	22	42
Farfuglaheimili, gistiskálar og svefnpokapláss	99	365
Íbúðir	29	62
Samtals	979	2233

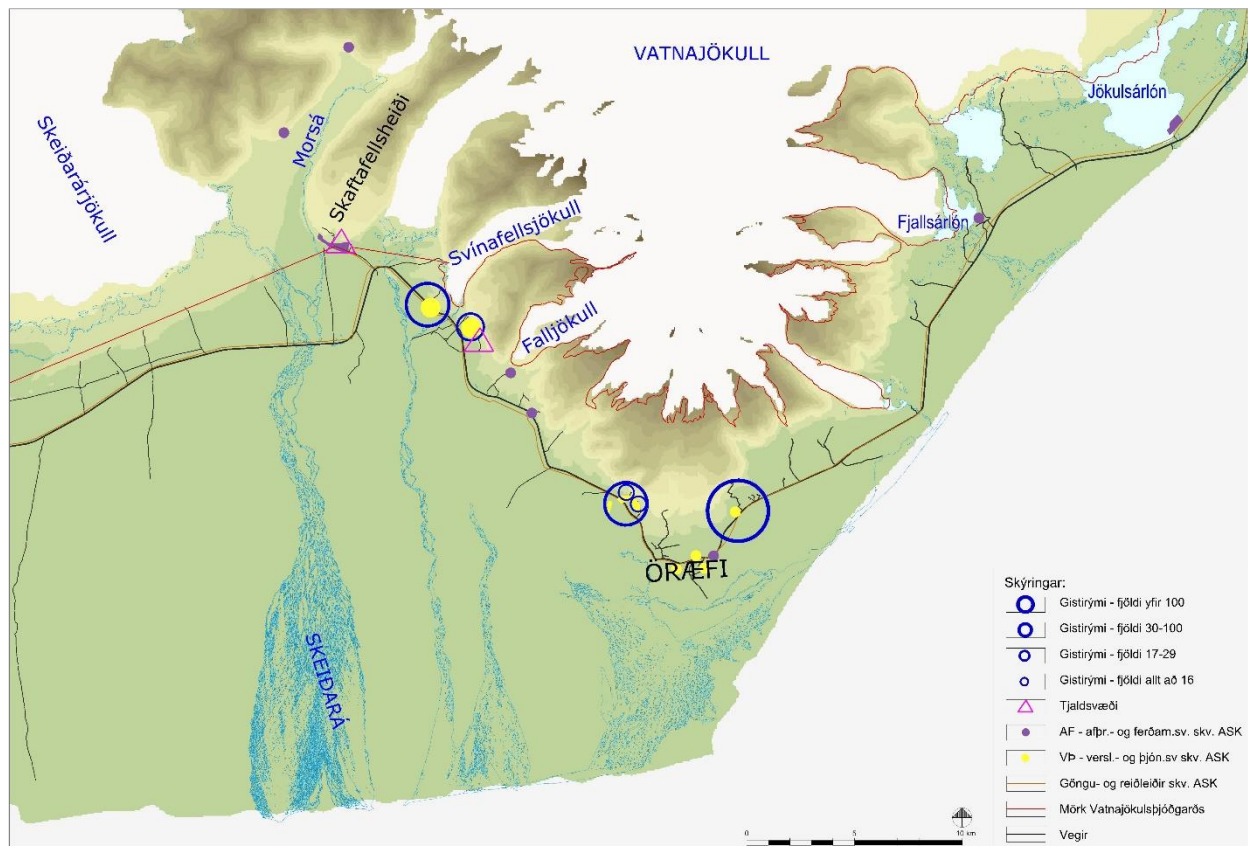
Samkvæmt tölum frá Hagstofunni (*Hagstofa Íslands, 2017*) var heildarfjöldi gistinátta í sveitarfélaginu Hornafirði rúmlega 267.500 árið 2015 og 2016 var fjöldi gistinátta kominn í 320.200. Gistinætur voru um 150.000 árið 2011 skv. skráningu Hagstofunnar. Athyglisverður munur er þó á skráðum fjölda gistinátta og upplýsingum í skýrslu Rögnvaldar Guðmundssonar (2016) um ferðamenn í Austur-Skaftafellssýslu 2004-2015. Þær tölur byggjast á ýmsum könnunum meðal ferðamanna sem RRF hefur látið vinna og fráviksmörk geta því verið umtalsverð til hækkunar eða lækkunar. Í þessum könnunum voru gistinætur erlendra ferðamanna í Austur-Skaftafellssýslu áætlaðar 392 þúsund árið 2015 og um 515 þúsund 2016, eða um 4,5% af gistinóttum erlendra ferðamanna á Íslandi það ár, en áætlaðar eru 11,5 miljón gistinætur erl. ferðamanna það ár.

Mynd 6. Lón og Nes - staðsetning gististaða og flokkun þeirra eftir fjölda gistirýma skv. upplýsingum frá Sveitarfélaginu Hornafirði. Jafnframt eru sýnd tjaldsvæði og afþreyingar- og ferðamannasvæði (AF) og verslun og þjónusta (VP) skv. gildandi aðalskipulagi.

Mynd 5. Mýrar og Suðursveit - staðsetning gististaða og flokkun þeirra eftir fjölda gistirýma skv. upplýsingum frá Sveitarfélaginu Hornafirði. Jafnframt eru sýnd tjaldsvæði og afþreyingar- og ferðamannasvæði (AF) og verslun og þjónusta (VP) skv. gildandi aðalskipulagi.

Mynd 7. Öraefi - staðsetning gististaða og flokkun þeirra eftir fjölda gistirýma, skv. upplýsingum frá Sveitarfélaginu Hornafirði. Jafnframt eru sýnd tjaldsvæði og afþreyingar- og ferðamannasvæði (AF) og verslun og þjónusta (VP) skv. gildandi aðalskipulagi

Samgöngur og útivist

Greiðar samgöngur eru lykilatriði í ferðapjónustu en landsamgöngur um sveitarfélagið eru greiðar um þjóðveg 1. Margar einbreiðar brýr skapa hættu í umferðinni en vegurinn um Hvalnesskriður er varhugaverðasti vegkaflinn á þjóðvegi 1 í sveitarfélaginu. Fjölfarnir fjallvegir liggja að Skálafellsjökli í Suðursveit og um Dalsheiði og Kjarrdalsheiði að Lónsöræfum.

Umferðarpungi í sveitarfélaginu hefur aukist mikið á síðustu árum samhliða fjölgun ferðamanna. Sem dæmi um það var sumardagsumferðin (SDU) um þjóðveg 1 við Hornafjarðarfliót árið 2012 um 900 bílar á sólarhring en ársdagsumferðin (ÁDU) er um 450 bílar á sólarhring. Árið 2015 hafði umferðin á þessu svæði aukist um 45%, þ.e. sumardagsumferð í um 1300 bíla á sólarhring og ársdagsumferð í 650 bíla. Við Skeiðarárbrú var sumardagsumferð um 780 bílar árið 2012 og ársdagsumferð 370 bílar en árið 2015 hafði sumardagsumferðin aukist um 60% eða í um 1250 bíla á sólarhring og ársdagsumferð um 80% eða í 670 bíla.

Mynd 8. Umferð árið 2016. (Heimild Vegagerðin, 2016).

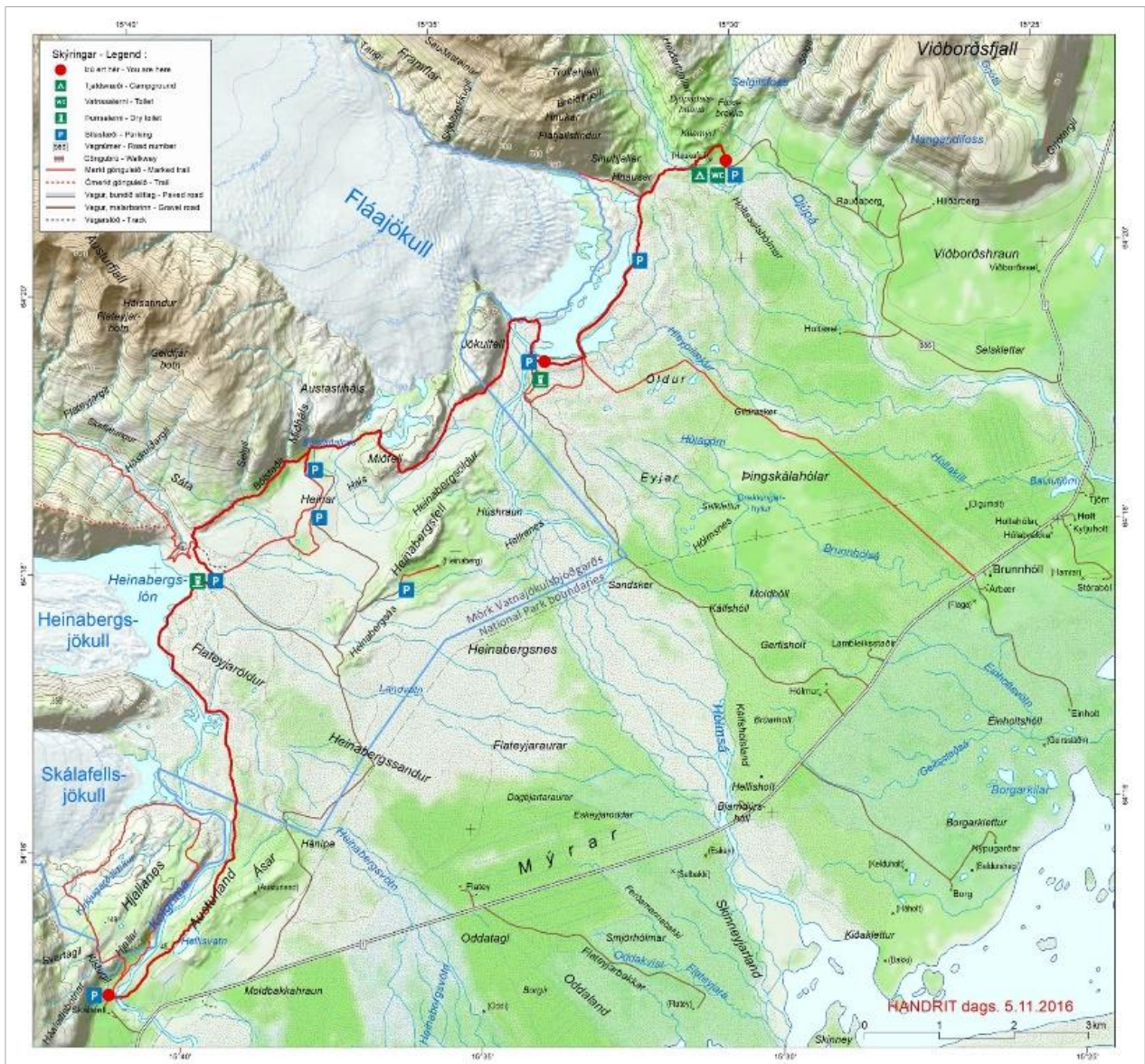
Unnin hefur verið verndaráætlun fyrir Vatnajökulsþjóðgarð (2. útg. 2013) og er þar gert ráð fyrir ákveðnum aðkomuleiðum að jökli, þar sem hægt verði að aka upp á jökul að sumarlagi, sbr. kafla 9.1.1. í verndaráætluninni.

Samkvæmt gildandi aðalskipulagi er gert ráð fyrir breytingu á legu hringvegar, þjóðvegur nr. 1, við Skeiðará og Svínafellsá, milli Kotár og Virkisár, í Lóni og við Hornafjarðarfljót. Þegar þessar breytingar verða mun gamli hringvegurinn á þessum svæðum verða skilgreindur sem tengivegur. Við það munu opnast möguleikar á hringleið sem getur aukið við fjölbreytni m.t.t. ferðaþjónustu.

Vegna legu sveitarfélagsins býður núverandi vegakerfi ekki upp á margar hringleiðir og því er mikilvægt að þjóða upp á fjölbreytni í ferðamáta til að höfða til breiðari hóps ferðamanna og efla þannig möguleika ferðaþjónustu. Í því tilliti eru hjóla-, reið- og gönguleiðir mikilvægar. Í aðalskipulagi er ekki gerður greinarmunur á göngu-, hjóla- og reiðleiðum en gert er ráð fyrir að leggja þær með þjóðvegum í öruggri fjarlægð. Þar sem innansveitarvegir verða til vegna breytinga á hringveginum verða göngu-, hjóla- og reiðleiðir lagðar meðfram þeim og eftir atvikum með nýjum hringvegi. Horft verður til þess að nýta eldri vegi sem göngu og hjólaleiðir eftir því sem tilefni er til.

Gönguleiðir

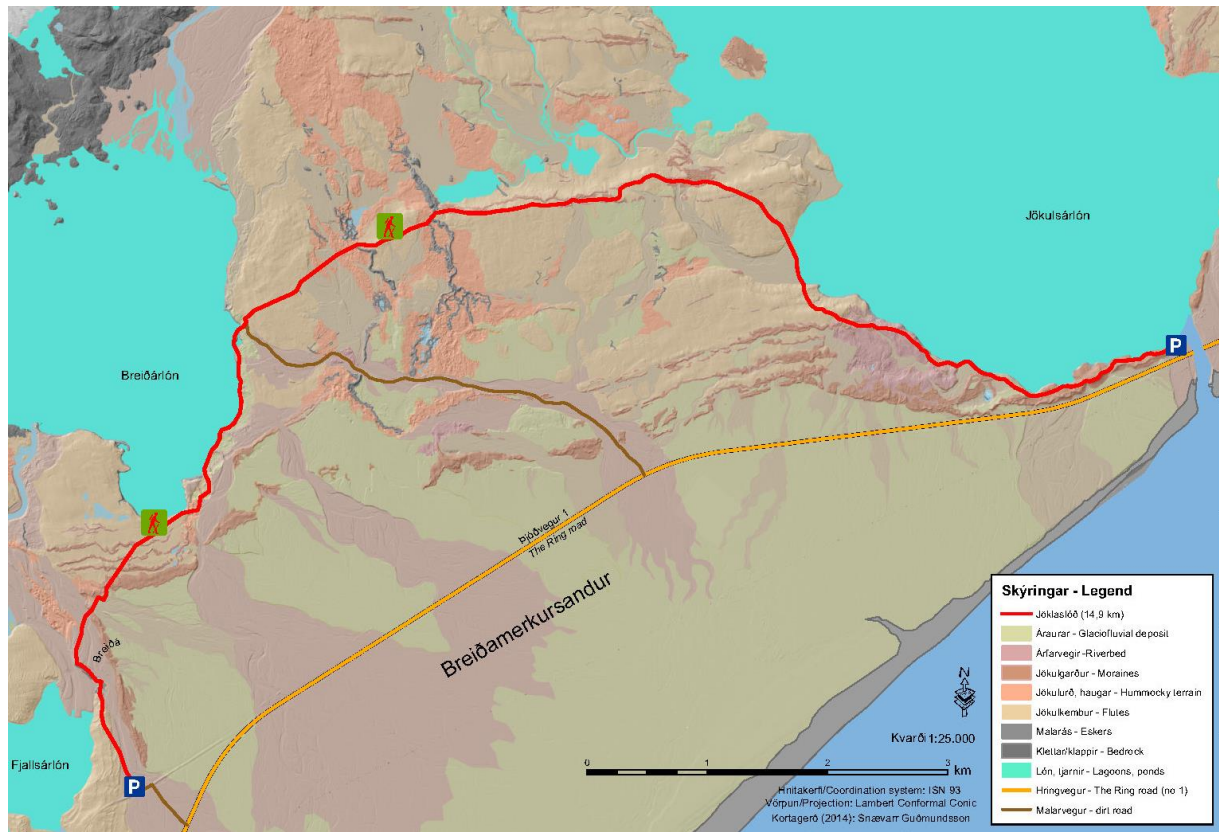
Gönguferðir hafa átt vaxandi vinsældum að fagna á seinni árum. Í gildandi aðalskipulagi fyrir Sveitarfélagið Hornafjörður eru gönguleiðir ekki afmarkaðar sérstaklega. Ýmsar upplýsingar hafa þó verið teknar saman um gönguleiðir í sveitarfélaginu. Má þar nefna *Gönguleiðir í Nesjum* (Sigurgeir Skúlason, n.d.) og gönguleiðakort á vef Vatnajökulsþjóðgarðs (Vatnajökulsþjóðgarður, 2017a).

Mynd 9. Gönguleiðir á Mýrum. Kort: Hans Hansen.

Í skýrslunni Íslenskir þjóðstígar er fjallað um niðurstöður rannsóknarverkefnis sem miðaði að því að móta stefnu fyrir íslenskt þjóðstígakerfi. Þar er m.a. lagt mat í svokallaða Jöklaleið sem er gönguleið sem tengir saman Höfn í Hornafirði og Skaftafell í Öræfum. Þar kemur fram að „Stutt er í þjónustu víðast hvar á leiðinni, nema milli Hofs og Hala í Öræfum og góð tenging við almenningsgöngur. Aðgengi björgunarsveita er gott á leiðinni. Leiðin liggur lágt, sem eykur nýtingarmöguleika hennar yfir allt árið. Bæta þarf gistimöguleika, salerni, merkingar, upplýsingaskilti, brýr yfir stærri fallvötn, skilgreindan ábyrgðaraðila og opnunartímabil auk birtingu leiðar á aðalskipulagsáætlun, en þessi atriði eru í vinnslu“ (Gísli Rafn Guðmundsson, 2014).

Fjölmargar gönguleiðir eru afmarkaðar og jafnvel sýndar á sérkortum. Áhugi er á að marka áður-nefnda Jöklaleið, sem myndi þá liggja eftir endilöngu sveitarfélaginu, í flestum tilfellum ofan byggðar. Nú þegar eru merktar gönguleiðir, s.s. Breiðármörk, sem eru hluti Jöklaleiðar, sjá myndir 9 og 10. Þessi leið er um 15 km á milli Fjallsáríóns og Jökulsáríóns. Gönguleiðin „Mýrajökla“ sem er um 22 km leggur á milli Haukafells og Skálafells.

Mynd 10. Gönguleiðin Breiðármörk. Kort: Snævarr Guðmundsson.

Reiðleiðir

Hestamennska er talsvert stunduð, aðallega í Hornafirði og Nesjum, bæði sem atvinnugrein og tómstundagaman. Góðar reiðleiðir eru því mikilvægur hluti innviða sveitarfélagsins.

Reiðleiðir eru ekki markaðar sérstaklega í aðalskipulagi.

Reiðhjólaleiðir

Hjólreiðar verða sífellt vinsælli bæði sem hluti af daglegri hreyfingu íbúa og sem ferðamáti. Þær bjóða bæði upp á valkost í ferðamáta og gefa kost á útivist, heilbrigðu lífni og samverustundum. Að auki gera þær íbúum og gestum kleift að fræðast um náttúru, menningu og sögu á svæðinu. Talið er að hjólaferðamaður verji meira fjármagni og dvelji lengur á svæði heldur en sá sem ferðast um á bíl, því hann fer hægar yfir og hefur ekki tök á að hafa mat og drykki meðferðis í miklu magni og verslar því víðar (*Eva Dís Þórðardóttir & Gísli Rafn Guðmundsson, 2013*). Það getur því verið eftirsóknarvert fyrir sveitarfélög að byggja upp reiðhjólaleiðir og laða þannig fleiri hjólaferðamenn á svæðið.

Unnið er að því að Ísland verði hluti af EuroVelo verkefninu sem er samevrópskt verkefni um net langra reiðhjólaleiða víðsvegar um Evrópu. Ein reiðhjólaleið á Íslandi er til skoðunar í þessu verkefni en leiðir í þessu neti þurfa að uppfylla ákveðin skilyrði s.s. um hámarksuferð. Leiðin liggur milli Seyðisfjarðar og Keflavíkurflugvallar (*Eva Dís Þórðardóttir & Gísli Rafn Guðmundsson, 2013*).

Sveitarfélagið Hornafjörður er mjög áhugavert svæði fyrir hjólafolk með ótal möguleikum á fjölbreyttum og áhugaverðum áningarstöðum.

Í gildandi aðalskipulagi eru markmið um að göngu- reið- og hjólastígar, sem verði meðfram Suður-landsvegi, verði í öruggri fjarlægð frá vegi.

Útivist og afþreying

Samkvæmt fjölmörgum könnunum er það náttúra landsins sem er sá þáttur sem laðar flesta ferðamenn til landsins. Því fylgir mikið álag á margar af helstu náttúruperlum landsins og ein leið til að minnka álag á viðkvæm svæði er að fjölga áfangastöðum fyrir ferðamenn og auka fjölbreytni þeirra.

Auk náttúru sækja ferðamenn í að kynnast sögu og menningu svæða. Í sveitarfélaginu er fjöldi áhugaverðra staða hvort sem horft er til náttúrufegurðar, jarðmyndana eða ýmis konar minja. Þessir staðir hafa að nokkru leyti verið kortlagðir m.a. í verkefni sem Ferðamálastofu var falið að stýra, um kortlagningu auðlinda íslenskrar ferðaþjónustu, þar sem listaðir hafa verið upp staðir með hugsanlegt aðdráttarafl fyrir ferðaþjónustu (*Halldór Arinbjarnarson, o.fl. 2015*). Í kortlagningarverkefni Ferðamálastofu var aðdráttarafl og aðgengi staða metið en tilgangur verkefnisins var m.a. að nýta mætti niðurstöðurnar til aðalskipulagsgerðar sveitarfélaga, (sjá <http://ferdamalastofa.gistemp.com/vefsjar/vidkomustadir/>).

Í þéttbýlinu á Höfn og næsta nágrenni eru áhugaverð svæði, sérstaklega tengd fjörunni en einnig er uppbygging á fjölbreyttari afþreyingu s.s. mótocrosssvæði og skotæfingarsvæði.

Á annan tug aðila bjóða upp á ýmis konar afþreyingu í sveitarfélaginu. Jöklaferðir eru þar í meirihluta m.a. jöklagöngur, ísklifur og íshellaferðir en einnig er boðið upp á annars konar upplifun t.d. matarupplifun, hreindýraskoðun, norðurljósa- og fjöruferðir. Nokkuð mikil fjölbreytni er einnig í ferðamáta því í boði eru gönguferðir, jeppa- og snjósleðaferðir, kajaksiglingar og útsýnisflug. Þá er í boði matur úr héraði, handverk og hönnunarvara.

Upplýsingamiðstöðvar fyrir ferðamenn eru í gestastofum Vatnajökulsþjóðgarðs sem eru á Höfn og í Skaftafelli. Söfn eru m.a. á Þórbergssetrinu á Hala og á Höfn.

6. TILLÖGUR / UMRÆÐUR

Unnið er að DMP – skýrslu fyrir sveitarfélagið, sem er stefnumótandi stjórnunaráætlun á sviði ferðaþjónustu, sem mun m.a. nýtast við framfylgd skipulagsáætlana.

Meðal annars er lögð áhersla á sjálfbærni, heildstæða hugsun í því sem er unnið, gæðamál og öryggismál.

Við endurskoðun aðalskipulags verður horft til að skilgreina betur heimildir m.a. með það að markmiði að styrkja umhverfis- og náttúruvernd samhliða því að náttúra og önnur afþreying styrki atvinnusköpun innan sveitarfélagsins. Hægt verður að taka hluta hugmynda inn í vinnu við breytingu á gildandi aðalskipulagi en aðrar hugmyndir bíða ítarlegri umræðu og þá heildarendurskoðunar aðalskipulags:

- Skýra betur hversu mikla þjónustu á að heimila utan skilgreindra verslunar- og ferðaþjónustusvæða, m.a. með því að horfa til gestafjölda, fremur en gistirýma sem er mun opnari skilgreining. E.t.v. á að stefna að hægari uppbyggingu utan áhrifasvæða meginsegla sveitarfélags.

- Heimilt er á lögbýlum, þar sem aðstæður leyfa, að hafa sérhæfðar byggingar fyrir aðra atvinnustarfsemi ótengda landbúnaði, s.s. smáiðnað, smiðju, verkstæði, gistiheimili, gestahús, verslun og/eða veitingarekstur, svo fremi sem heildarstærð slíkra bygginga fari ekki yfir 750 m². Umfangsmeiri rekstur verður einungis heimilaður á svæðum sem eru skilgreind sérstaklega fyrir atvinnustarfsemi í aðalskipulagi, s.s. afþreyingar- og ferðamannasvæði (AF), verslun og þjónusta (VP), athafnasvæði (AT) eða iðnaðarsvæði (I).
- Eða t.d.: Heimilt er á lögbýlum að heimila gistingu fyrir allt að 35 gesti og/eða samsvarandi varðandi veitingarekstur. Heimildin tekur til nýtingar núverandi bygginga og eftir atvikum nýbygginga.
- Skýra betur og skilgreina meginsegla sveitarfélagsins. Við þá skilgreiningu þarf gott samráð við landeigendur auk almennrar umræðu, sérstaklega innan sveitarfélagsins. Nú eru skilgreind 7 svæði sem meginseglar – e.t.v. stigskipta þeim og afmarka betur. Skilgreina nánasta áhrifasvæði (t.d. 5 eða 10 km akstursfjarlægð) þeirra varðandi gisti- og veitingaþjónustu. Einnig þarf að skilgreina aðra segla sem eru eða geta orðið verulegt aðdráttarafl fyrir ferðamenn.
 - Meginseglar; **Höfn, Jökulsárlón og Skaftafell**. Svæði gróflega afmörkuð og önnur svæði í góðri göngufjarlægð s.s. 10 km. innan segulsviðs.
 - Aðrir seglar eru: **Lón/Stafafell, Nesjar/Horn, Suðursveit/Skálafellsjökull, Suðursveit/Hali, Öraefi/Fjallsárlón, Öraefi/Kvísker**. Afmarka t.d. 5 km segulsvið.
- Leggja ber áherslu á að unnið verði skipulag og byggð upp þjónusta við vinsælustu áningarstaðina, þar sem nú þegar er mikið álag. Horfa má til að gott skipulag „eykur afkastagetu“ svæða til að taka á móti fleira ferðafólki samhliða því að vernda viðkvæma náttúru. Hins vegar kann of mikill fjöldi ferðamanna að valda því að fjölmargir ferðamenn verða fyrir vonbrigðum þar sem þeir upplifa ekki náttúruna eins og þeir bjuggust jafnvel við. Hér er fyrst og fremst horft til Jökulsárlóns og Skaftafells sem eru langvinsælustu áningarstaðirnir. Bæta verður aðstöðu á báðum stöðum, þó aðallega við Jökulsárlón en þó kann nýr áningarstaður við Fjallsárlón að létta einhverju álagi af Jökulsárlóni.
- Skýra / skilgreina nýjar leiðir; gönguleiðir (s.s. Jöklaleiðina), reiðleiðir, hjólaleiðir sem og megin aðkomuleiðir að fjörusvæðum og inn á jökla. Mörgum „nýjum“ leiðum fylgir ákveðin þjónusta s.s. skálar, áningarstaðir, upplýsingaskilti o.fl. Þá þarf í mörgum tilfellum að merkja nýjar leiðir og brúa helstu ár og læki, setja upp upplýsinga- og varúðarskilti. Unnið verður að endanlegri afmörkun Jöklaleiðar og helstu áningastaða og mögulega aðkomu að þeim.
- Skoðað verður hvort ráðast þurfi í frekari breytingar á meginvegakerfi innan sveitarfélags, umfram þær hugmyndir sem eru í gangi varðandi breytingar (sjá gildandi aðalskipulag).
 - Horfa til þess að nýta eldri vegi/slóða þar sem verulega dregur úr umferð með nýrri leiðum m.a. fyrir hjóla- og göngufólk og eftir atvikum reiðleiðir.
 - Leitast við að koma öllum göngu- reið- og hjólaleiðum af og frá þjóðvegi 1.
- Skilgreina betur uppbyggingu ferðaþjónustu á Höfn.
 - Þar sem ýtt er undir vistvænan ferðamáta, hvetja til útiveru og skapa afþreyingarmöguleika. Nýta göngu- og hjólaleiðir sem samgönguæð til að tengja saman útivistarsvæði, skóla- og íþróttasvæði, náttúru- og menningarminjar.

- Hafnarvík – Heppa er svæði sem hægt væri að koma fyrir ýmiskonar verslun og þjónustu.
- Stuðla að fleiri grænum svæðum og tengja saman með göngu- og hjólastígum. Skapa gott skjól svo hægt sé að njóta útiveru en án þess þó að skerða útsýni á helstu útsýnisstöðum. Staðir eins og Hótelúnið, Óslandið, sjávarsíðan, svæði sunnan Nýheima, Leiðarhöfðinn og svæðin við innkomuna inn í bæinn.
- Leggja meiri áherslu á sjálfbærni, heildstæða hugsun í því sem er unnið, gæðamál, öryggismál o.fl.
 - Mynda samráðshópa, t.d. með aðilum úr atvinnulífinu, hjálparsveitum, lögreglu, eftirlitsaðilum umhv. og heilbrigðiseftirlits, náttúruverndar til að mynda samræmda stefnu um öryggi og gæðamál.
 - Tryggja betur öryggismál, m.a. með samfelldu gsm – sambandi, bættum upplýsingum og eftir atvikum tilkynningaþjónustu á afskekktari leiðum.
- Mynda „verndarsvæði sem róleg“ svæði, þ.e. útivistarsvæði (e.t.v. erfitt aðgengi að þeim) þar sem treysta má á fátt fólk, náttúruhljóð og „einveru“.
 - Byggð upp „róleg svæði“ þar sem áhersla verður á hljóðlátar og umhverfisvænar göngu-, hjóla- og reiðleiðir. Uppbygging leiða geri ráð fyrir merktum stígum/leiðum sem verði sem „náttúrulegastar“, en sinni þó grunnþjónustu s.s. upplýsingamiðlun, WC og e.t.v. fleira. Uppbygging gisti- og veitingastaða taki mið af litlum svæðum, uppbygging rúmist að mestu innan heimilda til uppbyggingar innan landbúnaðarlands. Á skilgreindum versl. & þjón.svæðum og afþr.& ferðam.svæðum, þar sem heimiluð verða tjaldsvæði eða að byggja upp, verður áhersla á nett og lágreist hús sem standa ekki þétt – e.t.v. litlum þyrpingum 2-4 saman. Áhersla verður á að ferðamaðurinn hafi tilfinningu fyrir að fáir séu á svæðinu.
 - Vernda ákveðin svæði, m.a. möguleg til rannsókna, þar sem áhersla er á að friða fyrir allri umferð og þar með umferð ferðafólks. Getur átt við jökullón eða „nýtt land“ sem er að koma undan jökli.
- Önnur afþreying t.d. kláfur, siglingar (aðstaða s.s. bátaskýli og flotbryggja). Nýtt land – nýkomið undan jökli.
- Áhugaverðir sögu- og minjastaðir – aðstaða o.fl. Geta verið staðir sem ekki eru sérstaklega verndaðir s.s. áhugaverð hús. E.t.v. kann að fylgja því að sveitarfélagið vilji vernda einhverja staði (hverfisvernd) út frá sögulegu gildi, getur einnig átt við náttúruminjar. Hér mætti einnig horfa til verndarsvæða í byggð með hliðsjón af lögum og reglum um úthlutunarsjóð Minjastofnunar Íslands.
- Skoða mögulegar „stakar framkvæmdir“ þ.e. almenna skilmála sem heimila ákveðna uppbyggingu án þess að þar sé skilgreind sérstök landnotkun.
 - Aðallega er horft til áningarstaða þar sem gert er ráð fyrir dagaðstöðu, salernisþjónustu, upplýsingagjöf o.fl.
 - Einnig má horfa til fjarskiptamastra og lítilla virkjana/vindrafstöðva sem þjóna t.d. fjarskiptamastri eða þjónustuhúsi.
 - Allar stakar framkvæmdir verða deiliskipulagsskyldar eða a.m.k. grenndarkynntar þannig að ekki sé verið að "fela" framkvæmdina - að sjálfsgöðu framkvæmdaleyfis-skyldar þar sem það á við.

Á einhverjum tímapunkti kann að vera ástæða til að skoða öryggisþætti s.s. gsm þjónustu, sjúkra-bíla og björgunarsveitir. Það á að vera markmið að t.d. gsm samband sé á skilgreindum göngleiðum og öðrum þeim stöðum sem ætla má að farið sé í ferðir án farastjóra/leiðsögumanna. Horfa má til að skilgreind verði tilkynningaþjónusta/sérstakt aðgengi að afskekktari gönguleiðum s.s. jökla-leiðinni og Lónsöræfum, til að bæta öryggi göngumanna.

Gert er ráð fyrir að tillaga að breyttu aðalskipulagi verði lögð fram í greinargerð og skýringar-uppdráttum þar sem a.m.k. verði horft til hluta þessara hugmynda.

Lýsing vegna breytingar aðalskipulags var lögð fram í nóvember 2017.

7. HEIMILDIR

Alþingi Íslands. (2007a). Lög um Vatnajökulsþjóðgarð nr. 60/2007. Retrieved from <http://www.althingi.is/lagas/146a/2007060.html>

Alþingi Íslands. Lög um veitingastaði gististaði og skemmtanahald (2007). Retrieved from <http://www.althingi.is/lagas/nuna/2007085.html>

Alþingi Íslands. (2010). Skipulagslög nr. 123/2010. Retrieved from <http://www.reglugerd.is/interpro/dkm/WebGuard.nsf/key2/090-2013>

Alþingi Íslands. (2013). Skipulagsreglugerð nr. 90/2013, (90).

Alþingi Íslands. Lög um náttúruvernd nr. 60/2013 (2015). Iceland. Retrieved from <http://www.althingi.is/lagas/nuna/2013060.html>

Eva Dís Þórðardóttir, & Gísli Rafn Guðmundsson. (2013). Hjólaleiðir á Íslandi. Reykjavík. Retrieved from http://www.ferdamalastofa.is/static/research/files/hjolaleidir_a_islandi.pdf

Ferðamálastofa. (2015). Heildarfjöldi erlendra ferðamanna 1949-2015. Retrieved December 6, 2016, from <http://www.ferdamalastofa.is/is/tolur-og-utgafur/fjoldi-ferdamanna/heildarfjoldi-erlendra-ferdamanna-1949-2015>

Ferðamálastofa. (2016). Ferðapjónusta á Íslandi í tölum, maí 2016. Reykjavík. Retrieved from http://www.ferdamalastofa.is/static/files/ferdamalastofa/Frettamyndir/2016/juni/ferdatjon_tolum_16.pdf

Ferðamálastofa. (2017a). Áætlaður fjöldi á svæðum og stöðum. Retrieved from <http://www.ferdamalastofa.is/is/tolur-og-utgafur/fjoldi-ferdamanna/aaetladur-fjoldi-a-svaedum-og-stodum>

Ferðamálastofa. (2017b). Fjöldi ferðamanna slær öll fyrri met. Retrieved from <http://www.ferdamalastofa.is/is/um-ferdamalastofu/frettir/fjoldi-ferdamanna-slaer-oll-fyrri-met>

Ferðamálastofa. (2017c). Heildarfjöldi ferðamanna 2016. Retrieved from <http://www.ferdamalastofa.is/is/um-ferdamalastofu/frettir/heildarfjoldi-ferdamanna-2016>

Gísli Rafn Guðmundsson. (2014). Íslenskir þjóðstígar.

Greiningardeild Arion banka. (2016). Ferðamannalandið Ísland : Draumaland eða Djöflaeyja. Ferðapjónustuúttekt Greiningardeildar Arion banka.

Greiningardeild Íslandsbanka. (2016). Íslensk ferðapjónusta. Retrieved from [https://www.islandsbanki.is/library/Skrar/Fyrirtaeki/Ferdathjonustuskysla 2016.pdf](https://www.islandsbanki.is/library/Skrar/Fyrirtaeki/Ferdathjonustuskysla%202016.pdf)

Gyða Þórhallsdóttir, & Rögnvaldur Ólafsson. (2016). Fjöldi gesta í Vatnajökulsþjóðgarði frá upphafi talninga út árið 2015.

Hagstofa Íslands. (2017). Fjöldi gistinguáttanna í sveitarfélaginu Hornafirði.

Halldór Arinbjarnarson, Hrafnhildur Ýr Viglundsdóttir, & Oddný Þóra Óladóttir. (2015). Kortlagning auðlinda ferðapjónustunnar. Retrieved from http://www.ferdamalastofa.is/static/files/ferdamalastofa/Frettamyndir/2015/juli/skysla_heild2.pdf

Jón Gunnar Ottósson, Snorri Baldursson, & Ritstj. (2005). Náttúrufar og náttúrumínjar sunnan Vatnajökuls. Yfirlit. Retrieved from http://en.ni.is/media/midlunogthjonusta/utgafa/NI-05005_sunnan_Vatnajokuls_complett_150.pdf

Manhattan Marketing. (2016). Markaðsgreining og markaðslega stefnumótun fyrir áfangastaðinn Suðurland.

Rögnvaldur Guðmundsson. (2016). Erlendir ferðamenn í Austur-Skaftafellssýslu og að stöðum þar 2004-2015.

Sigurgeir Skúlason. (n.d.). Við rætur Vatnajökuls. Gönguleiðir í Nesjum. Átak í merkingu gönguleiða í Austur-Skaftafellssýslu.

Skipulagsstofnun. (2016). Landsskipulagsstefna 2015-2026. Retrieved from http://www.landsskipulag.is/media/pdf-skjol/Landsskipulagsstefna_2015-2026_asamt_greinargerð.pdf

Vatnajökulsþjóðgarður. (2017a). Ferðast um þjóðgarðinn.

Vatnajökulsþjóðgarður. (2017b). Fræðsla og fróðleikur um Vatnajökulsþjóðgarð. Retrieved from <http://www.vatnajokulsthjodgardur.is/fraedsla/>

Vegagerðin. (2015). Umferðartölur 2015. Retrieved August 31, 2016, from [http://www-3.vegagerdin.is/vefur2.nsf/Files/Banki_2015_a_netid/\\$file/Banki_2015_a_netid.pdf](http://www-3.vegagerdin.is/vefur2.nsf/Files/Banki_2015_a_netid/$file/Banki_2015_a_netid.pdf)